

Araştırma Makalesi / Research Article

1635 REVAN VE 1638 BAĞDAT SEFERLERİNDE KÜTAHYA SANCAĞI'NIN SAVAŞA KATKISI

Süleyman POLAT¹

Öz

Osmanlı Devleti'nin en önemli eyaletlerinden biri ve Anadolu Beylerbeyliğinin yönetim merkezi olan Kütahya, aynı zamanda 17. Yüzyılın ilk yarısında Batı Anadolu'da 29 kazanın bağlı olduğu bir sancak merkeziydi. Kütahya bu idarî konumuna bağlı olarak, Osmanlı Devleti'nin idarî ve malî her türlü organizasyonunda önemli roller üstlenmişti. Bununla beraber, devletin tüm birimlerinin katkı sağladığı ve bekası için en elzem faaliyet sefer organizasyonlarıydı. Dolayısıyla bu organizasyonun başarılı olabilmesi için sefer bölgesindeki tüm taşra birimlerinin tam desteği gerekmişti. Nitekim IV. Murat döneminde organize edilen Revan ve Bağdat seferlerinde de Osmanlı Devleti'nin tüm birimlerinin topyekün katkı sağladığı bir organizasyon yapılmıştı. Öyle ki bu çalışma Kütahya Sancağı'nın bu seferlere yaptığı katkı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Özellikle, sefer bölgesinde olan diğer sancaklar gibi, menzil organizasyonuna ve ordunun ileri harekâtı esnasında Kütahya Sancağı tebaasının katkısı ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kütahya Sancağı, Bağdat Seferi, Revan Seferi, IV. Murat.

CONTRIBUTION OF KÜTAHYA SANJAK IN THE MILITARY CAMPAIGNS OF REVAN 1635 AND BAGHDAD 1639

Abstract

Having been one of the most important states of the Ottoman Empire and administration centre of Anatolian Province, Kütahya was also a sanjak centre to which 29 districts were affiliated to in the first half of the 17th century. Due to this administrative position, Kütahya took important roles in any administrative and financial organisation of the Ottoman Empire. In addition, the primary compulsory activity, to which all units of government contributed voluntarily or due to their responsibilities, regarding the political goals set by the government was campaign organisations. Accordingly, full support of all provincial units in any campaign region was necessary for a successful campaign organisation. In this regard, in the Revan and Baghdad campaigns organized during the period of Murat IV, organizations were also made in which all units of the Ottoman Empire contributed altogether. In this examination made especially based on archive records, the contribution of Kütahya Sanjak to the afore-mentioned wars was subjected regarding the tax in-kind collected from the districts of Kütahya Sanjak during the campaigns.

Keywords: Sanjak of Kütahya, Bağdat Campaign, Revan Campaign, Murat IV.

¹ Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, suleymanpolat_hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1939-7293.

Başvuru Tarihi (Received): 29.11.2020 **Kabul Tarihi** (Accepted): 27.01.2021

Giriş:

Ege, Marmara ve İç Anadolu'yu birbirine bağlayan bir geçiş noktasında bulunan Kütahya, iç batı Anadolu'nun önemli bir parçası ve bu stratejik konumundan dolayı Anadolu tarihi boyunca kadim bir yerleşim yeri olmuştur. Nitekim bu stratejik durumundan dolayı Kütahya, M.Ö VI. yüzyıldan itibaren Lidya, Pers, Bitinya, Bergama ve Romalıların hüküm sürdüğü dönemlerde de önemli konumunu korumuştur (Gökbilgin, 1987: 1119).

Kütahya'nın Türkler eline geçişi ilk olarak Süleyman Şah zamanında olsa da I. Haçlı seferinden sonra kısa süreliğine Bizanslılar şehre tekrar hâkim olmuştur. Kütahya'da Türklerin sağladığı ikinci hâkimiyetse Miryokefalon Savaşından sonra 1182 tarihinde II. Kılıçarslan zamanında yaşanmıştır (Yıldız, 1982-1983: 36-37). Selçuklu şehzadeleri arasında devam eden taht kavgaları esnasında Kütahya tekrar Bizans'ın eline geçmişse de Alâeddin Keykubad zamanında tekrar Türk hâkimiyetine girmiş ve bir Türkmen yerleşkesi haline gelmiştir (Varlık, 1974: XIII; Uzunçarşılı, 1932: 10). Moğolların Anadolu'yu istilasından sonra diğer Batı Anadolu toprakları gibi Kütahya da siyasi açıdan çalkantılı bir süreç içine girmişti. Bu çalkantılı sürecin akabinde Kütahya ve çevresinde Germiyanoğlu beyliği kurulmuştur (Varlık, 1974: 1-32; Uzunçarşılı, 1979: 767; Uzunçarşılı, 1932: 33).

Diğer Batı Anadolu beylikleri gibi Germiyanoğlu beyliğinin dolayısıyla Kütahya ve çevresinin Osmanlı hâkimiyetine girmesi iki aşamada olmuştur. İlki Yıldırım Bayezid zamanında gerçekleşmiş, fakat Ankara Savaşı'ndan sonra Germiyan Beyliği yeniden canlanmıştı. Germiyan Beyliği'nin Osmanlı Devleti tarafından kesin ilhakıysa II. Murat zamanında gerçekleşmişti. Germiyan Beyi Yakup Bey erkek varis bırakmadan vefatının akabinde başta beyliğin merkezi Kütahya ve çevresi olmak üzere tüm Germiyan toprakları Osmanlı hâkimiyetine girmişti (Varlık, 1974: 69; Uzunçarşılı, 1932: 59).

Kütahya Osmanlı hâkimiyetine girmesinden bir müddet sonra önceki mühim konumuna uygun olarak sancak merkezi ve eyalet merkezi olarak konumlandırılmıştı. Nitekim Osmanlı taşra teşkilatının en üst idarî birimi beylerbeyliklerdi. Bu birimler içerisinde ise en önde gelenleri Rumeli ve Anadolu beylerbeylikleriydi. Fatih Sultan Mehmed'in Karaman seferi sonrasında, Anadolu Beylerbeyliği'nin merkezi 1451'de Ankara'dan Kütahya'ya taşındı (Varlık, 1987: 203). Bu tarihten itibaren "Paşa Sancağı" olan Kütahya Sancağı, XVI. ve XVII. yüzyıllarda 14 ila 19 sancak arasında değişiklik göstermekle birlikte Aydın, Teke, Menteşe, Saruhan, Karasi, Hamid, Karahisar-ı Sahib, Ankara, Kengiri, Bolu, Kastamonu, Sultanönü ve Hüdavendigâr sancaklarını içeren Anadolu Eyalet biriminin merkezi konumuna geldi (Varlık, 1987: 206-219). Anadolu beylerbeyliğinin merkezi olan Kütahya Sancağı'nın kaza sayısı da zaman içerisinde değişti. Buna göre XVI. ve XVII yüzyıl içerisinde 31'e ulaşan kaza sayısı, daha sonra 25'e, 18'e ve 16'ya kadar indi². Nitekim çalışmaya konu olan IV. Murat'ın Revan ve Bağdat seferlerinde Kütahya Sancağı'na bağlı 29 kaza mevcuttu. Bu süreçte kayıtlara göre, Kütahya Sancağı'na bağlı kazalar Kütahya, Tavşanlı ve Gedüs, Ezine Akkeçilü, Bozguş, Çarşamba, Gököyük, Baklan, Şeyhlü, Çal, Uşak, Banaz, Sirke, Eşme, Dağardı, Selendi, Çakırca, Güre, Honaz, Geyikler, Lazkiye, Dazkırı, Tayla maa Osmanili, Bacı, Homa, Simav, Eğrigöz, Kula kazalarıydı. IV. Murat döneminde düzenlenen Revan ve Bağdat seferlerinde bu kazalardan gerek menzil organizasyonuna, gerekse seferin ilerleyen aşamalarında Revan ve Bağdat kalelerinin kuşatılması esnasında, ordunun iâşe

² Nitekim Uzunçarşılı'nın Kütahya'nın en yüksek kaza sayısı olarak gösterdiği 31 kaza şunlardır: Kütahya, Uşak, Eğrigöz, Gediz, Tavşanlı, Güre, İnay, Eşme, Sirke, Silinti, Homa, Dazkırı, Baklan, Dağardı, Banaz, Çal, Şeyhlü, Geyikler, Kula, Çarşamba, Ezine, Honaz, Balat, Lazikiyye, Bozöyük, Bozkuş maa Gılcan, Çakırca, Tayla veya Tav ile maa Osmaneli, Kazıklı, Siçanlı, Gököyük. Bkz. Uzunçarşılı, 1932: 96-97. Bununla birlikte 1605/1606 (H. 1014) senesi temel alınan çalışmada Kütahya Sancağı'na bağlı 22 kazanın olduğu anlaşılmaktadır. (Polat, 2013: 36; D.MKF, 4/101, 2.)

meselesine katkı sağlamaları istenmişti. İşte bu çalışmada zikredilen seferler esnasında, Kütahya Sancağı'nın sağladığı katkılardan bahsedilecektir.

1. Kütahya Sancağı'nın Revan ve Bağdat Seferlerinde Menzil Organizasyonuna Katkısı

Kütahya Sancağı'nın, dolayısıyla Kütahya Sancağı'nda sakin tebaanın Revan ve Bağdat seferlerine en önemli katkısı ordunun iaşe meselesine sağladıkları destektir. Nitekim bu desteğin en önemli ayağını Osmanlı ordusunun cepheye hareketi sırasında Anadolu'dan geçerken menzil organizasyonuna yapılan katkı oluşturmuştu. Bu süreçte Kütahya Sancağı da 29 kazasıyla ordunun sefere yürüyüşü esnasındaki menzil organizasyonuna iaşe temin ederek önemli katkı sağlamıştı.

Revan ve Bağdat seferlerinde reyanın menzil iaşe organizasyonuna katkısı sürsat mükellefiyetiyle ve iştirâ (satın alım) ile sağladıkları zahireyle gerçekleşmişti. Özellikle bu seferler esnasında ordu için satın alınan zahireye dair sistemli kayıtlara ulaşmak mümkün olmadığından, reyanın bu süreçteki katkısı sürsat mükellefiyetiyle temin edilen zahire çerçevesinde takip edilebilmektedir. Sürsat sefer zamanlarında arpa, un, ekme, sadeyağ, bal, koyun, odun gibi askerin temel iaşe mühimmatının halk tarafından sağlandığı bir yükümlülüktü (Güçer, 1964: 93-97). Bu yükümlülüğü farklı kılan halkın kendi yük hayvanlarıyla iaşe maddelerini menzile nakletmesi ve ifade edildiği üzere bu maddelerin menzil organizasyonu için kullanılmasıydı.

1.1 Kütahya Sancağı'nın Revan Seferi'nin Menzil Organizasyonuna Katkısı

Kütahya Sancağı'nın sefere katkısı kapsamında ilk ele alınacak sefer IV. Murat'ın Revan Seferiydi³. Nitekim arşiv kayıtları incelendiğinde bu sefer dâhilinde Kütahya Sancağı'ndan alınan menzillere nakledilen sürsat mühimmatıyla alakalı bilgilere rastlamaktayız. Ancak ilk talep, yani tarh edilen sürsat ile ilgili net bir veri olmadığından aşağıdaki tabloda, Kütahya Sancağı'ndan menzillere nakledilen zahireye dair veriler sunulmuştur. Burada tarh ve tahsil süreciyle ilgili bir kıyaslama yapılamamakla beraber, Revan Seferi'nde Kütahya Sancağı'nın hangi menzile nasıl katkı sağladığının görülmesi açısından değerlidir.

---

³ Revan Seferi'nin hazırlık süreci, organizasyonu ve harekâtın ayrıntıları için bkz. Polat, 2015; Yans, 1977:123-148; Küpeli, 2014: 207-221.

Tablo 1: *Kütahya Sancağı'nın Revan Seferi'nin Menzil Organizasyonuna Katkısı*

Erzağın Sağlandığı Yerler	Arpa/ Kile ⁴	Un/ Kile ya da Ekmek	Koyun/ Re's	Yağ/ Kıyye ⁵	Bal/ Kıyye	Odun / Çeki ⁶	Menzil
Kütahya Maa Tavşanlı	3.000	300	150	300	150	20	Seyitgazi
Gedüs (Gediz)	1.000	100	100	150	50	20	Akviran
Ezine	700	100	50	50	25	15	Akviran
Akkeçilü	-	-	-	-	-	-	-
Bozguş	600	50	30	50	15	10	Akviran
Çarşamba	650	100	50	100	50	20	Akviran
Gököyük	800	3.000 Ekmek	50	100	50	15	Akviran
Baklan	500	100	30	50	25	10	İshaklı
Şeyhlü	1.000	6.000 Ekmek	50	100	50	20	Seyitgazi
Çal	300	50	30	50	25	5	Bolvadin
Uşak	1.000	6.000 Ekmek	50	100	50	20	Seyitgazi
Banaz	500	6.000 Ekmek	30	50	25	15	Bardakçı
Sirke	200	3.000 Ekmek	30	50	25	10	Bardakçı
Eşme	100	50	20	50	25	10	Bardakçı
Dağardı	500	50	30	50	25	10	Bardakçı
Selendi	300	50	30	50	25	15	Bardakçı
Çakırca	100	50	20	50	25	5	Bardakçı
Güre	200	50	30	50	25	5	Bardakçı
Honaz	400	100	30	50	25	10	Bardakçı
Geyikler ⁷	250	50	30	50	25	10	Bardakçı
Lazkiye ⁸	800	50	50	100	50	10	Bardakçı

⁴ Keyl ya da Kile, standart miktarı 20 okka yani 25,659 kg. olan ölçü birimidir (Kallek, 2002: 569; İnalçık, 2000: 444).

⁵ Vukiyye ya da Kıyye, 1 okka yani 400 dirhemlik ölçü birimidir. Kilogram olarak miktarı 1,282 kg.'dır (İnalçık, 2000: 446).

⁶ "Çeki" standart miktarı 4 Kantar (225,798 kg.) olan ağırlık birimidir. Odun için kullanılan "çeki"nin ağırlık miktarı 195 okka, yani 250 kg.'dır (İnalçık, 2000: 441).

⁷ Bugünkü Dinar

⁸ Bugünkü Denizli

Dazkırı	350	50	30	50	25	10	Bardakçı
Tayla maa Osmanili	500	100	30	50	25	10	Han-1 Hüsrev Paşa
Bacı	300	50	30	50	25	5	Bolvadin
Homa	300	50	50	100	50	10	Bardakçı
Simav	1.000	200	50	200	50	20	Han-1 Hüsrev Paşa
Eğrigöz	700	100	50	100	50	15	Bardakçı
Kula	700	6.000 Ekmek	50	100	50	20	Bardakçı
Toplam	16.750	1.800 30.000 Ekmek	ve 1.180	2.250	1.040	345	6 Menzil

İfade edildiği üzere Revan ve Bağdat seferlerinde Kütahya Sancağı'na bağlı 29 kaza mevcuttu ve seferler esnasında bu kazalardan menzil organizasyonu için zahire talep edilmişti. Ancak Revan Seferi'nde Bağdat Seferi'nden farklı olarak Akkeçilü kazasından zahire talep edilmemiş yahut bu talep kayıtlara yansımamıştı. Buradan hareketle tablodaki verileri değerlendirmeye devam edecek olursak, Revan Seferi'nde menzil organizasyonu için en fazla zahire Kütahya ve Tavşanlı'dan sağlanmıştı. Kütahya Sancağı'ndan alınan sürsat Seyitgazi menziline ulaştırılmıştı. Seyitgazi menziline Kütahya ve Tavşanlı kazalarından başka Şeyhlü ve Uşak kazalarından toplanan sürsat zahiresi de ulaştırılmıştı. Revan Seferi esnasında Seyitgazi menziline önemli, kılan tıpkı Kütahya ve Tavşanlı gibi, Kütahya Sancağı'nın yüksek miktarlarda zahire sağlayan Şeyhlü ve Uşak kazalarının zahirelerinin bu menzile aktarılmasıydı. Nitekim bu menzil organizasyonu için Seyitgazi Kazası dışından sadece bu 4 kazadan zahire sağlanmış ve temin edilen bu zahireyle menzil organizasyonu tamamlanmıştı (MAD 4433, 14). Nitekim bu durum menzil organizasyonu çerçevesinde nadir görülen durumlardandı.

Gediz Kazası, Kütahya ve Tavşanlı'dan sonra birim bazda en fazla menzil organizasyonuna katkı sağlayan yerd. Gediz Kazası'ndan toplanan zahire Akviran menziline gönderilmişti. Kütahya'nın Gediz dışında Ezine, Bozguş, Çarşamba ve Gököyük kazalarından Akviran menziline zahire aktarılmıştı. Nitekim Seyitgazi menziline önce gelen Akviran menziline iaşe organizasyonu için toplam 9 kazadan iaşe talep edilmiş, bu kazaların beşini Kütahya Sancağı'nın kazaları oluşturmuştu (MAD 4433, 13-14).

Gediz gibi menzil iaşe organizasyonuna büyük miktarda zahire nakleden bir başka Kütahya'ya bağlı kaza Simav Kazasıydı. Simav Kazası'ndan alınan zahire Han-1 Hüsrev Paşa menziline ulaştırılmıştı. Bununla beraber Han-1 Hüsrev Paşa menziline iaşe organizasyonu için 11 kazadan zahire yahut buna karşılık bedel talep edilmişti. Ancak Kütahya Sancağı'ndan sadece 2 kazadan buraya zahire istenmişti. Nitekim Simav dışından zahire talep edilen diğer kaza Tayla maa Osmanili Kazasıydı. Lakin Tayla maa Osmanili'den aynî talep edilen zahire ulaştırılamamış, bunun yerine 36.250 akçelik bir bedel tahsil edilmişti⁹.

Han-1 Hüsrev Paşa menzili gibi, Kütahya Sancağı'nın sadece 2 kazasının iaşe sevk edildiği bir başka menzil Bolvadin idi. Bolvadin menziline iaşe organizasyonu yine 11 kazadan toplanan zahireyle gerçekleşmişti. Lakin Kütahya'ya ait Bacı ve Çal kazalarından zahire sevk edilmişti.

⁹ Bununla beraber Tayla maa Osmanili kazasından tahsil edilen bedel Revan Seferi esnasında orduya ulaştırılmamıştı. Derkenara düşülen nottan anlaşılana, bedeli tahsil eden emin orduya meblağı ulaştırmamış, bu durumun teftişi üzerine bedel Bağdat Seferi esnasında 23 Zilkade 1047 (8 Nisan 1638) tarihinde teslim edilmişti (MAD 4433, 16).

Bacı kazasından talep edilen zahire eksiksiz olarak 5 Zilkade 1044 (22 Nisan 1635) tarihinde Bolvadin menziline ulaştırılmıştı. Çal kazasından toplanan zahire de eksiksiz menzile ulaştırılmakla birlikte, 50 kile un yerine 2.000 adet ekmek teslim edilmişti (MAD 4433, 19). Benzer bir biçimde 10 kazadan toplanan zahireyle iaşe organizasyonu sağlanan İshaklı menziliye Kütahya'dan sadece Baklan kazasından zahire gönderilmişti. Baklan'dan talep edilen zahire aynı olarak teslim edilmiş, ancak 100 kile un yerine 4.000 adet ekmek teslim edilmişti (MAD 4433, 20).

Revan Seferi esnasında Kütahya Sancağı'ndan en fazla zahire Bardakçı menziline organizasyonu esnasında toplanmıştı. Nitekim Bardakçı menziline iaşesi 14 kazadan sağlanmış ve menzile iaşe sağlayan bu kazaların hepsi Kütahya Sancağı'na bağlı kazalardı. Anlaşılan Revan Seferi sürecinde Kütahya halkının en fazla yükümlülük üstlendiği menzil Bardakçı menziliydi. Kayıtlardan elde edilen bilgilere göre Bardakçı menzili için Kütahya kazalarından talep edilen aynı zahire eksiksiz ulaştırılmıştı. Yine kayıtlardaki verilere göre, bu menzile zahire 29 Şevval 1044 (17 Nisan 1635) ve Zilkaide ayının ilk gününde (18 Nisan 1635'te) ulaştırılmıştı (MAD 4433, 14-16). Nitekim bu tarihler ordunun hareketini anlatan kaynaklardaki geçen tarihlerle tutarlıydı (Polat, 2015: 121).

1.2 Kütahya Sancağı'nın Bağdat Seferi'nin Menzil Organizasyonuna Katkısı

Kütahya Sancağı'ndan Revan Seferi'nin ardından düzenlenen Bağdat Seferi'nde¹⁰ de menzil organizasyonu için zahire talep edilmişti. Bununla beraber, Revan Seferi'nden farklı olarak Bağdat Seferi'nde, menzil organizasyonu için talep edilen mühimmatın sürsat yükümlülüğü içerisinde tarh ve tahsil bilgileri mevcuttu. Nitekim bu durum verileri kıyaslama şansını sunmuştu.

---

¹⁰ Bağdat Seferi'nin hazırlık süreci, organizasyonu ve harekâtın ayrıntıları için bkz. Ünal, 2001: Yans, 1977: 164-196; Küpeli, 2014: 235-268.

Tablo 2: Bağdat Seferi'nin Menzil Organizasyonu için Kütahya Sancağı'ndan Talep Edilen Zahire

Erzağın Sağlandığı Yerler	Arpa/ Kile	Un/ Kile ya da Ekmek	Koyun/ Re's	Yağ/ Kıyye	Bal/ Kıyye	Odun/ Çeki	Menzil
Kütahya, Tavşanlı ve Gedüs	4.500	20.000 Ekmek	300	200	150	40	Seyitgazi
Ezine	900	100	100	50	25	15	Bardakçı
Akkeçilü	300	50	20	50	20	10	Han-ı Hüsrev Paşa
Bozguş	600	50	50	50	25	10	Seyitgazi
Çarşamba	700	100	50	50	25	20	Bardakçı
Gököyük	800	4.000 Ekmek	80	100	50	20	Bardakçı
Baklan	600	100	50	50	40	5	Bolvadin
Şeyhlü	1.200	6.000 Ekmek	80	50	50	20	Bardakçı
Çal	800	100	50	100	50	10	Bayat
Uşak	1.300	6.000 Ekmek	100	100	50	20	Bardakçı
Banaz	500	6.000 Ekmek	30	50	25	10	Han-ı Hüsrev Paşa
Sirke	300	80	30	50	25	10	Han-ı Hüsrev Paşa
Eşme	300	50	30	50	25	10	Han-ı Hüsrev Paşa
Dağardı	600	100	50	50	25	10	Bayat
Selendi	500	50	50	50	25	10	Bayat
Çakırca	200	50	30	50	25	10	Bayat
Güre	400	50	30	50	25	10	Bayat
Honaz	600	100	50	50	30	10	Bayat
Geyikler	400	50	30	50	25	10	Bayat
Lazkiye	1.000	200	100	100	50	10	Han-ı Hüsrev Paşa
Dazkırı	500	3.000 Ekmek	40	50	25	10	Han-ı Hüsrev Paşa
Tayla maa Osmanili	600	100	50	50	25	15	Bardakçı
Bacı	400	100	40	50	25	5	Bolvadin
Homa	500	50	60	100	50	5	Bayat
Simav	1.500	200	130	100	50	20	Bayat
Eğrigöz	800	100	100	100	25	10	Han-ı Hüsrev Paşa
Kula	1.000	8.000 Ekmek	80	100	50	20	Han-ı Hüsrev Paşa
Toplam	21.800	1.780 ve 53.000 Ekmek	1.810	1.900	1.015	355	5 Menzil

Tabloda da görüldüğü üzere, Osmanlı ordusunun 1638 Bağdat harekâtında, Kütahya Sancağı'na bağlı kazalardan 7 kalem mühimmat sevk edilmişti. Bu kapsamda Kütahya, Tavşanlı ve Gediz kazalarından toplanan zahire Seyitgazi menziline orduya teslim edilmişti. Nitekim tabloda da görüldüğü üzere Seyitgazi menziline iaşe organizasyonu için bu üç kazadan talep edilen önemli miktarda zahire kullanılmıştı. Bununla birlikte Kütahya, Tavşanlı ve Gediz'den talep edilen 300 adet koyun menzil organizasyonu esnasında ulaştırılamamıştı. Talep edilen koyunlar ancak 18 Cemaziyelevvel 1049 (16 Eylül 1639)'da ordunun dönüşü esnasında ganem eminine teslim edilmişti. Her ne kadar bu gecikme yaşanmış olsa da bu üç kazadan Bağdat Seferi esnasında talep edilen iaşe maddeleri orduya ulaştırılmıştı (KK 2583, 8-9, 79).

Kütahya'nın bir başka kazası olan Ezine'den temin edilen zahire ordunun konaklaması esnasında kullanılmak için 23 Muharrem 1048 (6 Haziran 1638)'de Bardakçı menziline teslim edilmişti. Lakin tarh edilen miktara göre teslim aşamasında biraz farklılıklar oluşmuştu. Öyle ki 900 kile arpanın yanına 100 kile arpa daha satın alınarak eklenmişti. Lakin talep edilen 100 kile undan 19 kilesi, 25 vukiyye balın 23 vukiyyesi menzile ulaştırılmıştı. Bakiye kalan un için kilesi 60 akçeden 4.860 akçe ve balın vukiyyesi için 20 akçeden 40 akçe bedel toplanmıştı. Bunun dışında askerin iaşesi için sürsat dışında bu kazadan 500 vukiyye soğan da satın alınıp menzile sevk edilmişti (KK 2583, 9, 80).

Akkeçilü Kazası'ndan toplanan sürsat zahiresi Han-ı Hüsrev Paşa menziline gönderilmişti. Ne var ki bu kazadan istenen 40 adet koyun menzil organizasyonu dışında, 18 Cemaziyelevvel 1049 (16 Eylül 1639) tarihinde ordu ganem eminine teslim edilmişti (KK 2583, 9).

Bir diğer Kütahya kazası olan Bozguş'tan temin edilen zahire Seyitgazi menziline ordunun iaşesi için kullanılmıştı. Bu kazadan menzil organizasyonu için iki yöntemle gıda maddesi toplanmıştı. Bunlardan, sürsat ile toplanan zahirenin arpa dışındaki diğer kalemleri 19 Muharrem 1048 (2 Haziran 1638)'de eksiksiz teslim edilmişti. Lakin 600 kile arpanın 526,5 kilesi teslim edilmiş, teslim edilemeyen 73,5 kile için ise 2.205 akçe (kile başına yaklaşık 30 akçe) bedel alınarak ordu hazinesine ödenmişti. Sürsat yöntemiyle temin edilen bu meblağ dışında Bozguş ve çevresinden 1.200 kile arpa ve 50 vukiyye soğan iştirah edilmişti (KK 2583, 79). Bu iştirahlar Mehmet ve Hasan Ağa marifetiyle gerçekleşmiş, satın alınan arpanın kilesi için 20 akçe bedel ödenmişti. Anlaşılan sürsat kapsamında teslim edilemeyen arpa için istenen bedel daha fazlaydı. Bu da ordunun iaşe planlamasının ne kadar önemli olduğunu göstermekte ve bunun eksiksiz temini için ödenemeyen mala karşılık piyasa fiyatından daha yüksek bedel belirlendiğini göstermektedir.

Çarşamba Kazası'ndan talep edilen iaşe maddesi 20 Muharrem 1048 (3 Haziran 1638) tarihinde Bardakçı menziline ordu nüzul eminine teslim edilmişti. Bununla beraber talep edilen miktarla teslim edilen miktar arasında birtakım farklılıklar mevcuttu. Öyle ki 700 kile arpa yerine 798,5 kile arpa teslim edilmişti. Arpanın 698,5 kilesi sürsat kapsamında sağlanmışken, 100 kile arpa iştirahla tedarik edilip, Bardakçı menziline iaşe organizasyonu için orduya ulaştırılmıştı. Ne var ki istenen mühimmat içerisinde en fazla kayıp, talep edilen unun temininde yaşanmıştı. Nitekim 100 kile unun 18,5 kilesi menzile ulaştırılmıştı. Balın ise 25 vukiyyesi temin edilmiş, 25 vukiyyesi karşılanamamıştı. Bardakçı menzili için talep edilip, sağlanamayan sürsat zahiresi için 5.435 akçe bedel ordu hazinesine 24 Muharrem 1048 (7 Haziran 1638) tarihinde teslim edilmişti. Bu bedel kapsamında Çarşamba Kazası'ndan arpa için kilesi 30 akçeden 45 akçe, un için kilesi 60 akçeden 4.890 akçe, bal içinse vukiyyesi 20 akçeden 500 akçe bedel toplanmıştı (KK 2583, 9, 80).

Kütahya Sancağı'nın Gököyük Kazası'ndan talep edilen zahire 21 Muharrem 1048 (4 Haziran 1638) tarihinde Bardakçı menziline nüzul emini Mustafa Ağa'ya teslim edilmişti. Bununla beraber Gököyük kazasından talep edilen sürsatın teslimi aşamasında farklılıklar oluşmuş ve sürsat dışında da iştirah ile zahire Bardakçı menziline intikal ettirilmişti. Öyle ki sürsat kapsamında istenen 800 kile arpanın 6,5 kilesi bakiye kalmış, fakat ilave olarak 100 kile arpa iştirahla temin edilmiş ve toplamda 893,5 kile arpa menzile ulaştırılmıştı. Benzer bir biçimde 4.000 adet istenen ekmeğe

ilave olarak 4.000 adet daha talep edilmiş, lakin bunun 3.045 adedi menzile ulaştırılmış, temin edilemeyen ekmekler için bedel talep edilmişti. Sadeyağın 74 vukiyyesi temin edilmiş, balın ise tamamı bakiye kalmıştı. Bakiye kalan bal için vukiyyesi 20 akçeden 1.000 akçe, yağın vukiyyesi 30 akçeden 780 akçe, arpa için kilesi 30 akçeden 195 akçe ve her bir ekmek için 1 akçeden 4.955 akçe tahsil edilmişti (KK 2583, 79).

Baklan Kazası'ndan talep edilen sürsat zahiresi Bolvadin menziline 23 Muharrem 1048 (6 Haziran 1638) tarihinde ulaştırılmıştı. Bu kazadan menzil iaşesi için istenen sürsat zahiresinden başka satın alma yoluyla zahire tedarik edilmemişti. Lakin sürsat kapsamında talep edilen zahire, tedarik aşamasında birtakım değişimlere uğramıştı. En bariz sapma unun temini aşamasında gerçekleşmişti. Öyle ki öncelikle kaza halkından 100 kile un istenmiş, sonrasında bu talep 6.000 adet ekmeğe çevrilmişti. Talep edilen ekmeğin ise 2.166 adedi teslim edilmiş, bakiye miktar için 3.834 akçe alınıp 26 Muharrem 1048 (9 Haziran 1638) tarihinde ordu hazinesine teslim edilmişti. Bunun dışında 3 vukiyye yağ bakiye kalmış, buna karşılık 90 akçe bedel alınmıştı (KK 2583, 82).

Şeyhlü Kazası'ndan istenen sürsat zahiresi Bardakçı menziline askerinin iaşe organizasyonu için kullanılmıştı. Buradan talep edilen zahire 20 Muharrem 1048 (3 Haziran 1638) tarihinde orduya teslim edilmişti. Şeyhlü kazasından sürsat dışında iştirayla da zahire talep edilmişti. Bununla beraber Şeyhlü Kazası'nı ön plana çıkartan husus sürsat ve iştirayla talep edilen zahirenin büyük kısmının menzile ulaştırılmış olmasıydı. Nitekim 1.200 kilelik sürsatla istenen arpanın yanında, 100 kile daha satın alınarak 1.300 kile arpa temin edilmişti. Sürsatla istenen 6.000 adet ekmeğin yanında 6.000 adet daha temin edilerek 12.000 ekmek orduya ulaştırılmıştı. Eksik kalan iaşe maddesi sadece 5 vukiyye yağ ile 5 vukiyye baldı. Bunlara bedel olarak, balın vukiyyesine 20 akçe, yağın vukiyyesi içinse 30 akçe olmak üzere toplam 250 akçe bedel tahsil edilip ordu hazinesine teslim edilmişti (KK 2583, 9,79).

Kütahya'nın Çal Kazası'ndan toplanan sürsat zahiresi Bayat menziline iaşe organizasyonunu sağlamak için 22 Muharrem 1048 (5 Haziran 1638) tarihinde Nüzul Emîni Mustafa Ağa'ya teslim edilmişti. Çal Kazası'ndan da talep edilen zahirenin büyük kısmı eksiksiz menzile ulaştırılmıştı. Lakin bir tek talep edilen unun tahsili esnasında farklılık yaşanmıştı. Buna göre 100 kile un yerine 6.000 adet ekmek istenmiş, istenen ekmeğin ise 4.500 adedi menzile gönderilmişti. Kalan 1.500 adet ekmek yerineyse, 1.500 akçe bedel alınmıştı (KK 2583, 9, 81).

Bağdat Seferi'nde menzil iaşe organizasyonuna önemli miktarda katkı sağlayan bir başka Kütahya Sancağı'na bağlı kaza Uşak'tı. Bu kazadan da hem sürsat kapsamında, hem de iştirayla sağlanan zahire 20 Muharrem 1048 (3 Haziran 1638) tarihinde Bardakçı menziline Mustafa Ağa'ya temessük karşılığı verilmişti. Lakin sürsat kapsamında tarh edilen zahirenin tahsili esnasında da birtakım sıkıntılar yaşanmıştı. Öyle ki 1.201,5 kile arpa Uşak'tan tahsil edilmiş, ancak bu rakamın 1.101,5 kilesi sürsat kapsamında alınmıştı. Anlaşılan sürsat kapsamında talep edilen zahirenin 198,5 kilesi bakiye kalmış, 100 kile arpa ise iştiray yoluyla temin edilmişti. Uşak'tan istenen 6.000 adet ekmek yerineyse 7.944 adet ekmek temin edilmişti. Ancak bunun 6.000 adedi iştiray yoluyla temin edilmiş, sürsat kapsamında istenen ekmeğin 4.056 adediyse bakiye kalmıştı. Yine sadeyağın 15 vukiyyesi, balın ise 50 vukiyyesi (yani tamamı) teslim edilememişti. Sürsat kapsamında bakiye kalan bu zahireler için 11.461 akçe bedel alınıp ordu hazinesine teslim edilmişti (KK 2583, 9, 79).

Kütahya Sancağı'nın Banaz Kazası da sürsat ve iştirayla menzil organizasyonuna zahire temin edilen bir diğer mahaldi. Banaz halkının sağladığı zahire 21 Muharrem 1048 (4 Haziran 1638) tarihinde Han-ı Hüsrev Paşa menziline ulaştırılmıştı. Diğer kazalarda olduğu gibi, talep edilen zahirenin bir kısmı temin edilememişti. Buna göre 500 kile arpanın 36,5 kilesi bakiye kalmış, ancak 100 arpa iştirayla satın alınarak, toplamda 563,5 kile arpa menzile nakledilmişti. 6.000 adet ekmeğin ise tamamı menzile ulaştırılmıştı. Anlaşıldığı üzere sürsat kapsamında talep edilen 6.000 ekmek temin edilememişti. Lakin bu ekmekler sürsat kapsamında istenen değil, satın alınarak

sağlanmıştı. Sürsat kapsamında bakiye kalan arpa için kilesi 30 akçeden 1.095 akçe, her bir ekmek için 1 akçeden 6.000 akçe tahsil edilip, ordu hazinesine aktarılmıştı (KK 2583, 9, 80).

Bağdat Seferi'nin menzil organizasyonuna mütevazi katkı sağlayan bir diğer Kütahya'ya bağlı kaza Sirke'ydi. Sirke Kazası'ndan talep edilen zahire ağırlıklı olarak sürsat kapsamında istenmiş ve istenen zahirenin büyük kısmı Han-ı Hüsrev Paşa menziline 21 Muharrem 1048 (4 Haziran 1638) tarihinde teslim edilmişti. Nitekim talep edilen zahireden sadece 18 kile un ve 4 kile bal bakiye kalmıştı. Bakiye kalan miktar için 1.160 akçe bedel alınmıştı. Sirke Kaza'sından iştirah ile temin edilen zahire sadece 60 kile arpayla sınırlıydı (KK 2583, 9, 80).

Kütahya'nın Eşme Kazası'nda sağlanan zahire ise Han-ı Hüsrev Paşa menziline iştirah organizasyonunda kullanılmak üzere 21 Muharrem 1048 (4 Haziran 1638) tarihinde nüzul emrine teslim edilmişti. Talep edilen zahireyle, tedarik edilen zahire arasında yine birtakım farklılıklar mevcuttu. Öyle ki sürsat dâhilinde istenen 300 kile arpanın 5 kilesi, 50 kile unun 42 kilesi 25 vukiyye balın 5 vukiyyesi bakiye kalmıştı. Bunun yanında 50 kile arpa satın alımla temin edilip, ilgili menzile ulaştırılmıştı. Bakiye kalan sürsat zahire içinse arpanın kilesi 30, unun kilesi 60 ve balın vukiyyesi 20 akçeden toplam 2.770 akçe tahsil edilmişti (KK 2583, 10, 80).

Dağardı Kazası'ndan sürsat çerçevesinde temin edilen zahire Bayat menziline iştirah organizasyonu için kullanılmıştı. Ancak Dağardı halkının 22 Muharrem 1048 (5 Haziran 1638) tarihinde menzile ulaştırdığı zahire talep edilenden farklıydı. Nitekim arpanın 185 kilesi, sadeyağın 1 vukiyyesi, balın ise 5 vukiyyesi bakiye kalmıştı. Talep edilen unda ise durum daha farklı gelişmişti. Öyle ki 100 kile un yerine 6.000 adet ekmek istenmiş, ancak bunun 1.520 adedi menzile gönderilmiş, 4.480 adedi bakiye kalmıştı. Bakiye kalan arpa için kilesi 30, bal için 20, sadeyağ için 30 ve her bir ekmek için 1 akçeden toplam 5.360 akçe toplanmıştı. Fakat 160 kile arpanın bedeli alınmamış bakiye kalmıştı (KK 2583, 10, 81).

Kütahya'nın Selendi Kazası'ndan sürsat kapsamında toplanan zahire yine Bayat menziline iştirah organizasyonu için 22 Muharrem 1048 (5 Haziran 1638) tarihinde ordu nüzul emrine teslim edilmişti. Diğer kazalara nazaran Selendi Kazası'ndan talep edilen sürsat zahiresinin büyük kısmı tahsil edilmişti. Sadece 500 kile arpanın 43,5 kilesi tahsil edilememiş, bunun yerine kilesi 30 akçeden 1.305 akçe bedel alınıp, ordu hazinesine ulaştırılmıştı. 50 kile un yerineyse 3.000 adet ekmek tahsil edilmişti (KK 2583, 10, 81).

Çakırca Kazası'ndan temin edilen sürsat zahiresi de yine Bayat menziline iştirah için kullanılmıştı. Diğer kazalara oranla daha az zahire talep edilmesine karşın Çakırca Kazası'ndan talep edilen zahirenin karşılanmasında bir takım sorunlar yaşanmıştı. Öyle ki arpanın 8 kilesi, sadeyağın 6 vukiyyesi balın 5 vukiyyesi bakiye kalış ve 1.320 akçe bedel alınmıştı. Ancak 50 kile unun yerine 2.160 adet ekmek alınmış, 840 adet ekmek ise hiç tahsil edilememişti (KK 2583, 11, 81).

Bayat menziline iştirah organizasyonu için zahire sağlayan bir diğer Kütahya Kazası Güre'ydi. Güre Kazası'ndan sadece sürsat kapsamında zahire talep edilip toplanmıştı. Talep edilen zahire içerisinden en fazla eksik tahsil, unun temini esnasında yaşanmıştı. Nitekim pek çok kazada olduğu gibi Güre'den de istenen un yerine ekmek talep edilmişti. Lakin 50 kile un yerine talep edilen 3.000 adet ekmeğin 1.450 adedi menzile ulaştırılmıştı. Bakiye kalan ekmek ise 1.450 adedinin bedeli tahsil edilmiş, yani 100 adet ekmek bedeli affedilmişti. Güre Kazası'ndan bunun dışında 15 vukiyye balın ve 7 vukiyye sadeyağın aynî tahsili gerçekleşmemiş, buna karşılık olarak 321,5 akçe bedel tahsil edilmişti (KK 2583, 10, 81).

Honaz Kazası'nın menzil iştirah organizasyonuna katkısı sürsat kapsamında sağladığı zahireyle sağlanmıştı. Buradan sağlanan zahire yine Bayat menziline iştirah için kullanılmıştı. Honaz Kazası'ndan menzile gönderilen zahire büyük ölçüde talep edildiği şekliyle teslim edilmişti. Yalnız 100 kile un yerine, 6.000 adet ekmek istenmiş, bu miktarın ise 3.440 adedi menzile ulaştırılmıştı. Bakiye kalan 2.560 adet ekmek yerine her bir adet 1 akçe olmak üzere 2.560 akçe

bedel alınıp, ordu hazinesine ulaştırılmıştı. Bunun dışında talep edilen diğer zahire maddeleri menzile eksiksiz ulaştırılmıştı (KK 2583, 10, 81).

Kütahya'nın Geyikler Kazası'ndan sağlanan zahire Bayat menziline iâşe organizasyonu için kullanılmıştı. Bu kazadan da talep edilen kile un yerine 3.000 adet ekmek istenmiş, fakat bu miktarın 2.260 adedi menzile ulaştırılmış, 740 adedi bakiye kalmıştı. Ekmek dışında 11,5 vukiyye sadeyağ ve 7 vukiyye bal menzile gönderilememişti. Gönderilemeyen balın vukiyyesi 20, sadeyağın vukiyyesi 30 ve ekmeğin adedi 1 akçeden toplam 1.225 akçe toplanıp ordu hazinesine teslim edilmişti (KK 2583, 10, 81).

Bağdat Seferi'nde Kütahya Sancağı'na bağlı Lazkiye Kazası, Han-ı Hüsrev Paşa menziline iâşe organizasyonuna hem sürsat hem de iştirayla önemli katkı sağlamıştı. Öyle ki Lazkiye'den talep edilen 1.000 kile zahirenin yanına 200 kile de iştirayla temin edilip menzile ulaştırılmıştı. Bunun dışında 200 kile un yerine 12.000 adet ekmek istenmiş, ancak bu miktarın 7.600 adedi menzile getirilmişti. Ekmek dışında sadece 7 vukiyye bal bakiye kalmış, bakiye kalan 4.400 ekmek ve 7 vukiyye bal için 4.540 akçe bedel alınmıştı (KK 2583, 10, 80).

Kütahya'nın Dazkırı Kazası Han-ı Hüsrev Paşa menziline iştiray ve sürsatla zahire sağlayan bir diğer noktaydı. Dazkırı halkı talep edilen miktarın üzerinde zahireyle adı geçen menzile katkı sağlamıştı. Nitekim 500 kile arpaya ilave olarak 100 kile arpa daha satın alınarak menzile ulaştırılmıştı. 3.000 adet ekmek yerine 4.230 adet ekmek temin edilmiş, ancak bunun 1.230 adedi sürsat çerçevesinde sağlanırken 3.000 adedi iştirayla temin edilmişti. Bakiye kalan 1.770 ekmek için bedel alınmıştı. Buna ilaveten 5 vukiyye sadeyağ bakiye kalmış ve bedel olarak 150 akçe tahsil edilmişti (KK 2583, 10, 80).

Kütahya Sancağı'na bağlı menzil organizasyonu için talep edilen zahirenin tüm kalemleri bakiye kalan iki kazadan biri Tayla maa Osmanili'ydi. Nitekim temin edilemeyen zahire kalemlerinin her bir kalemi için bedel tahsil edilmişti. Buna göre 600 kile arpa için 30.000 akçe, 100 kile un için 6.000 akçe, 50 adet koyun için 12.000 akçe, 50 vukiyye sadeyağ için 1.500 akçe, 25 vukiyye bal için 500 akçe, 15 çeki odun için 1.200 akçe tahsil edilmişti (KK 2583, 10, 79).

Bacı Kazası'nın sürsat zahiresi Bolvadin menziline iâşe organizasyonunda kullanılmak için talep edilmişti. Ancak Bacı Kazası'ndan toplanan zahirenin büyük kısmı 28 Muharrem 1048 tarihinde ordu nüzul emrine teslim edilmiş, yani planlandığının aksine toplanan zahire Bolvadin menzili için değil Argıthanı menziline iâşe organizasyonu için sarf edilmişti¹¹. Bu çerçevede 400 kile arpa, 96 kile un ve 40 vukiyye sadeyağ orduya ulaştırılmış, bakiye kalan 4 kile un, 10 vukiyye sadeyağ ve 25 vukiyye bal için 1.040 akçe bedel alınmıştı. Bununla beraber talep edilen 40 adet koyun ordunun dönüşü esnasında kullanılmak için 18 Cemaziyelevvel 1049 (16 Eylül 1639) tarihinde ordu ganem emrine teslim edilmişti (KK 2583, 10). Bu gecikmelerden anlaşılacak, Bacı halkının Bağdat Seferi'nde üzerlerine düşen yükümlülüklerini yerine getirmekte zorlanmıştı.

Homa Kazası'nda sağlanan sürsatla Bayat menziline iâşe organizasyonu sağlanmıştı. Ancak Bacı Kazası'nda olduğu gibi bazı kalemlerin tesliminde birtakım sıkıntılar olmuştu. Öyle ki buradan talep edilen 60 adet koyun ancak 18 Cemaziyelevvel 1049 (16 Eylül 1639) tarihinde ordu ganem emini Şaban Ağa'ya teslim edilmişti. Bunun dışında diğer talep edilen zahire Bayat menziline ulaştırılmıştı (KK 2583, 10, 81).

Kütahya'nın Bağdat Seferi'ne en fazla katkı sağlayan kazalarından birisi de Simav'dı. Simav kazasından sürsat kapsamında temin edilen zahire 22 Muharrem 1048 (5 Haziran 1638) tarihinde Bayat menziline orduya teslim edilmişti. Kütahya'nın diğer kazalarında olduğu gibi buradan talep edilen zahirede de teslim esnasında bir takım eksikliklere ve değişmelere sahne olmuştu. Nitekim arpanın 4,5 kilesi, sadeyağın 2 vukiyyesi ve balın 20 vukiyyesi bakiye kalmıştı. Bunun yanında en

¹¹ Ordu 28 Muharrem 1048 (11 Haziran 1638) tarihinde Argıthanı menziline konaklamıştı. Bkz. Ünal, 200: 233.

önemli değişim onun tahsili esnasında yaşanmış, 200 kile un yerine 12.000 adet ekmek istenmiş, lakin bu ekmeğin 4.542 adedi bakiye kalmıştı. Bakiye kalan kalemler için -daha önce ifade ettiğimiz birimden- toplam 5.137 akçe bedel alınmıştı (KK 2583, 11, 81).

Eğrigöz Kazası'ndan toplanan sürsat ve iştirayla temin edilen arpa Han-ı Hüsrev Paşa menziline 21 Muharrem 1048'de (4 Haziran 1638) ulaştırılmış, bu menzilin iaşe organizasyonu için kullanılmıştı. Buna göre talep edilenden biraz daha fazla olarak, 940 kile arpa temin edilmişti, 20 kile ise bakiye kalmıştı. Anlaşılan Eğrigöz Kazası'ndan sürsat kapsamında talep edilen 800 kile arpanın 780 kilesi tahsil edilmiş, 120 kile arpa ise satın alınarak menzile ulaştırılmıştı. Talep edilen 100 kile un yerineyse yine 6.000 adet ekmek istenmiş, ancak bu miktarın 1.056 adedi temin edilmiş, bakiye kalan 4.944 adet ekmek içinse bedel alınmıştı. Anlaşılan ekmek temin etmekte zorlanan bir başka kaza Eğrigöz Kazası'ydı ve talep edilen ekmeği aynı olarak ancak % 18'ini temin edebilmişti. Eğrigöz Kazası'ndan talep edilip bir kısmı bakiye kalan bir diğer iaşe kalemi baldı. Nitekim balın 12 vukiyyesi menzile ulaştırılmış, 13 vukiyyesi ise bakiye kalmıştı. Bununla beraber Eğrigöz'den bakiye kalan un, bal ve arpa için toplam 5.804 akçe tahsil edilmişti (KK 2583, 10, 80).

Bağdat Seferi sürecinde menzil organizasyonuna katkı sağlayan Kütahya Sancağı'nın son kazası Kula'ydı. Ancak Hüsrev Paşa menzili için Kula sancağından talep edilen zahirenin hiçbirini teslim edilememişti. Bunun yanında istenen zahireye karşılık talep edilen bedel toplanmış, lakin bu bedel bazı kalemlerde yüksek talep edilmişti. Öyle ki arpa için 50, ekmek için 2 akçe bedel belirlenmişti. Nitekim bu rakamlar -tıpkı Tayla maa Osmanili'nde olduğu gibi- talep edilen zahirenin hepsini veremeyen kazalardan istenen rakamlardı. Bunun dışında koyun için 240 akçe, sadeyağın vukiyyesi için 30 akçe, balın vukiyyesi için 20 akçe, odunun çekisi için 80 akçe bedel talep edilmişti. Bu rakamlar diğer kazalardan istenen rakamlarla aynıydı. Belirlenen bedeller üzerinden Kula kazasından 98.800 akçe bedel alınıp, ordu hazinesine aktarılmıştı (KK 2583, 11, 80).

2. Kütahya Sancağı'nın Revan ve Bağdat Seferlerinde Kuşatma ve İleri Harekâta Katkısı

Revan ve Bağdat seferlerinde Kütahya Sancağı'na bağlı kazalar sadece menzil iaşe organizasyonu dâhilinde katkı sağlamamışlardı. Bunun yanında Osmanlı Ordusu'nun kuşatma ve sonrasında iaşe organizasyonuna farklı yükümlülükler kapsamında da katkıda bulunmuşlardı. Bu süreçte Kütahya Sancağı halkının üstlendiği yükümlülük nüzuldu. Nitekim nüzul kapsamında talep edilen aynı zahire, yine kaza halkı tarafından belirlenen yerlere nakledilmişti. Nüzulün menzil organizasyonu çerçevesinde zahire talep edilen sürsattan en temel farkı sadece un ve arpadan müteşekkil olmasıydı. Nüzul vergisi avarız hanesine göre belirlendiğinden daha sistemli uygulanmış bir vergiydi (Polat, 2018: 829-862). Bu çerçevede aşağıda Revan Seferi esnasında Kütahya Sancağı'na bağlı kazalardan nüzul çerçevesinde talep edilen zahire verilmiştir.

Tablo 3: *Kütahya Sancağı'ndan Revan Seferi'nin İleri Harekât İçin Tarh Edilen Nüzul Zahiresi*

Nüzulün Alındığı Yerler	Avarız Sayısı	Hane Toplam	Tarh Edilen Zahire	Tarh Edilen Un Kile	Tarh Edilen Arpa Kile
Kütahya maa Tavşanlı	763,5	1.908,5	381,75	1.527	
Gedüs	182	455	91	364	
Ezine	221	552,5	110,5	442	
Akkeçilü	20	50	10	40	
Bozguş	100	250	50	200	
Çarşamba	120	287,5	57,5	230	
Gököyük	140	350	70	280	
Baklan	104,5	261	52,25	209	
Şeyhlü	200	500	100	400	
Çal	114,5	286,25	57,25	229	
Uşak	200	500	100	400	
Banaz	57,5	143,25	28,25	115	
Sirke	21,5	53,75	10,75	43	
Eşme	22,5	56,25	11,25	45	
Dağardı	120	300	60	240	
Selendi	69,5	173,5	34,5	139	
Çakırca	31	77,5	15,5	62	
Güre	34	80	14	68	
Honaz	74,5	186,25	37,25	149	
Geyikler	55,5	142,5	28,5	114	
Lazkiye	273	682,5	136,5	546	
Dazkırı	88,5	220,25	44,25	176	
Tayla maa Osmanili	80	200	40	160	
Bacı	43,5	108,75	21,75	87	
Homa	67	167,5	33,5	134	
Simav	402	1.005	201	804	
Eğrigöz	284	710	142	568	
Kula	268,5	671,25	134,25	537	
Toplam	4.158	10.379,5	2.073,5	8.308	

Tablodaki rakamlardan görüldüğü üzere, en fazla zahirenin talep edildiği kaza Kütahya ve Tavşanlı kazasıydı. Lakin buradan tarh edilen zahirenin tamamı teslim edilememişti. Öyle ki 10,5 hanenin vermesi gereken zahire bakiye kalmış ve buna karşılık 63 kuruş ödenmişti. Kütahya ve

Tavşanlıya bağlı 753 hanedense 1.506 kile arpa ve 376,5 kile un toplanmış ve Revan Kalesi'ne teslim etmişti (D.Mkf 27447, 12). Kütahya ve Tavşanlı gibi tarh edilen zahirenin tamamını teslim edemeyen başka kazalar da mevcuttu. Bunlardan biri Dağardı Kazası'ydı. Nitekim bu kazadan tarh edilen zahirenin yarısı aynî olarak teslim edilememişti. Dağardı Kazası'nın 60 avarız hanesinden bakiye kalan zahire için (hane başına 6 kuruştan) 360 kuruş bedel toplanmıştı. Bu aynî bedel yanında Dağardı menzilinden 120 kile arpa ve 30 kile un tahsil edilip Revan Kalesi'ne ulaştırılmıştı. Simav Kazası'nın ise 402 avarız hanesinden 300 hanesi aynî 102 hanesi nakdî ödeme yapmıştı. Nakdî bedel olarak hane başına 6 kuruştan, 612 kuruş ödenmişti. Nüzulün aynî bedeli toplamda 750 kile un ve arpa olarak Revan Kalesi'ne temessük karşılığı teslim edilmişti. Eğrigöz Kazası'nın 284 avarız hanesinden 190'ü aynî 94 ise nakdî olarak yükümlülüklerini gerçekleştirmişti. Bu çerçevede yükümlülüklerini aynî gerçekleştiremeyen 94 haneden 564 kuruş bedel, aynî temin eden 190 haneden ise toplamda 475 kile zahire tedarik edilmişti. Eğrigöz Kazası halkı aynî sağladıkları zahireyi Revan Kalesi'ne ulaştırmışlardı. Hem aynî hem de nakdî yükümlülüğünü gerçekleştiren Kütahya Sancağı'na bağlı son kaza Kula Kazası'ydı. Kula Kazası 170 avarız hanesinden tedarik ettiği 425 kile un ve arpadan oluşan aynî nüzul zahiresini Revan Kalesi'ne ulaştırmıştı. Kula'nın aynî zahire tedarik edemeyen 98,5 hanesiyse nakdi bedel ödemişti (D.Mkf 27447, 13).

Kütahya Sancağı'nın tarh edilen zahirenin bir kısmını aynî, bir kısmını nakdi ödeyen bu beş kazası dışında, tarh edilen zahirenin tamamını aynî ödeyen kazaları da mevcuttu. Nitekim Ezine, Çarşamba, Gököyük, Baklan, Çal, Uşak, Banaz, Selendi, Güre, Honaz, Geyikler, Lazkiye, Dazkırı ve Homa olmak üzere 14 kaza tarh edilen nüzul yükümlülüğünün tamamını aynî olarak yerine getirmişti. Bu kazalardan toplanan nüzulün hepsi, kaza kadıları ve onların kiraladığı mekkareciler vasıtasıyla Revan Kalesi'ne ulaştırılmıştı (D.Mkf 27447, 12-13).

Bunların yanında Kütahya Sancağı'na bağlı nüzul tarh edilmiş kazalar olduğu gibi hiç tahsil sağlanamamış kazalar da mevcuttu. Öyle ki Gediz Kazası'ndan hane başına 6 kuruş bedel alınmak üzere 1.092 kuruş tahsil edilip 29 Cemaziyelevvel 1046 (29 Ekim 1636)'da ordu hazinesine teslim edilmişti. Akkeçilü kazasından tahsil edilen 120 kuruş, 15 ve 20 Cemaziyelevvel 1045 (27 Ekim ve 1 Kasım 1635) tarihlerinde tahsil edilmişti. Aynı şartlarla Bozguş Kazası'ndan 600 kuruşun teslimi 20 Cemaziyelevvel 1045 (1 Kasım 1635) tarihinde tamamlanmıştı. Benzer bir biçimde aynî tahsilâtı gerçekleştiremeyen Şeyhlü, Sirke, Eşme, Çakırca, Tayla maa Osmanili ve Bacı kazalarından hane başına 6 kuruş bedel hesaplanarak tahsili gerçekleşmişti (D.Mkf 27447, 12-13).

Bu açıklamalar sonunda Revan Seferi esnasında Kütahya Sancağı'ndan toplanan nüzul zahiresine genel olarak bakacak olursak, Kütahya Sancağı'nın 4.158 avarız hanesinden 7.712,75 kile nüzul zahiresi aynî toplanmıştı. Bu miktarın 6.177 kilesi arpadan ve 1.535,75 kilesi undan müteşekkildi. Aynî teslimatı gerçekleşen zahirenin hemen hemen hepsi ise sefer esnasında fethedilen Revan Kalesi'ne sancak kadıları yahut onların atadığı görevliler tarafından ulaştırılmıştı. Bunun yanında aynî tarh edilmiş fakat yerine getirilememiş zahire için 6.660 kuruş bedel toplanmıştı (Polat, 2015: 212). Anlaşılan Kütahya Sancağı nüzul vergisi kapsamında üzerine düşen yükümlülüğü büyük ölçüde aynî yerine getirmiş, aynî yerine getiremediği kısmı nakdî olarak tamamlamıştı. Özellikle aynî alınan vergi yeni fethedilen Revan Kalesi'nin tahkimi ve ordunun ileri yürüyüşü esnasında kullanılmıştı. Bu durum, her ne kadar Kütahya Sancağı ve ona bağlı kazalar Batı Anadolu'da bulunsa da Revan Kalesi'nin tahkiminde ve Revan ötesinde ordunun iaşesinde Kütahya Sancağı'nın önemli yükümlülükler yerine getirdiğini göstermektedir.

Kütahya Sancağı'na bağlı kazalar Revan Seferi'nde olduğu gibi Bağdat Seferi'nde de Ordunun yürüyüşü esnasında destek vermişlerdi. Yukarıda da ifade edildiği gibi bu destek yine nüzul mükellefiyeti çerçevesinde gerçekleşmişti. Nitekim tabloda Bağdat Seferi esnasında nüzul doğrultusunda Kütahya Sancağı'ndan talep edilen nüzul zahiresi ortaya konmuştur.

Tablo 4: *Kütahya Sancağı'ndan Bağdat Seferi'nin İleri Harekât İçin Tarh Edilen Nüzul Zahiresi*

Nüzulün Yerler	Alındığı Avarız Hane Sayısı	Tarh Edilen Toplam Zahire	Tarh Edilen Un Kile	Tarh Edilen Arpa Kile
Kütahya maa Tavşanlı ve Gedüs	945,5	2.363,5	472,5	1.891
Ezine	221			
Akkeçilü	20	50	10	40
Bozguş	100	250	50	200
Çarşamba	120			
Gököyük	140			
Baklan	104,5	261,25	52,25	209
Şeyhlü	200	500	100	400
Çal	114	285	57	228
Uşak	200	500	100	400
Banaz	57,5			
Sirke	21,5	53,75	10,75	43
Eşme	22,5	56,25	11,25	45
Dağardı	120	300	60	240
Selendi	69,5	173,5	34,5	139
Çakırca	31			
Güre	34	85	17	68
Honaz	74,5			
Geyikler	55,5	138,5	27,5	111
Lazkiye	273			
Dazkırı	88,5	221,25	44,25	177
Tayla maa Osmanili	80			
Bacı	43,5	108,75	21,75	87
Homa	67	167,5	33,5	134
Simav	402	1.005	201	804
Eğrigöz	284	710	142	568
Kula	268,5	671,25	134,25	537
Toplam	4.158	7.900,50	1.579,5	6.321

Bağdat Seferi esnasında en fazla zahire Kütahya, Tavşanlı ve Gediz kazalarından tarh edilmişti. Tıpkı menzil organizasyonunda olduğu gibi Bağdat Seferi'nde Kütahya ve Tavşanlı'nın yanına Gediz Kazası da eklenmiş ve bir vergi birimi olarak değerlendirilmişti. Bunun yanında bu üç kazadan aynı olarak tam tahsilât sağlanamamıştı. Öyle ki arpanın tamamı ve unun 250 kilesi tahsil edilip, Bağdat yakınlarına kadar taşınmış ve orduya teslim edilmişti. Lakin bakiye kalan 222,5 kile

un için kile başına 2 kuruş bedel belirlenmiş ve bu bedelin karşılığı 445 kuruş 8 Şevval 1048 (12 Şubat 1639) tarihinde ordu hazinesine ödenmişti (MAD 4347, 51).

Akkeçilü kazasından tarh edilen nüzul zahiresinin tamamı tahsil edilmişti. Yalnız arpanın ve unun teslim tarihleri farklıydı. Öyle ki arpa kuşatma öncesinde Bağdat'a birkaç menzil kalmışken 1048 Recep ayının guresinde (1638 Kasım ayının başlarında), un ise kuşatmanın devam ettiği bir tarihte 2 Şaban 1048 (9 Aralık 1638)'de ulaştırılmıştı. Bozguş Kazası da tarh edilen nüzul zahiresinin tamamını farklı zamanlarda teslim etmişti. Buradan alınan arpanın 155 kilesi 2 Recep 1048 (9 Kasım 1638) tarihinde Elvan Tepe denilen mevkide, 45 kilesi ise 5 Recep 1048 (12 Kasım 1638) tarihinde Yakubi¹² denen mevkide teslim edilmişti. Un ise yine kuşatma esnasında 20 Recep 1048 (27 Kasım 1638) tarihinde 36 kilesi, geriye kalan miktarsa 3 Şaban 1048 (10 Kasım 1638) tarihinde orduya ulaştırılmıştı (MAD 4347, 51).

Tarh edilen yükümlülüğün tamamını yerine getiren Baklan Kazası'ndan da un ve arpa farklı zamanlarda teslim edilmişti. Buna göre arpa 25 ve 28 Cemaziyelahir 1048 (3 ve 6 Kasım 1638) tarihinde ordunun yürüyüşü esnasında, un ise yine kuşatma esnasında 4-6 Recep 1048 (11-13 Kasım 1638) ve 23 Recep 1048 (30 Kasım 1638) tarihlerinde orduya ulaştırılmıştı. Nüzul zahiresinin tamamını teslim eden Kütahya Sancağı'na bağlı diğer kazalar Şeyhlü ve Çal kazalarıydı. Bu kazalardan arpa tek seferde 23 Recep 1048 (30 Kasım 1638) tarihinde, aynı şekilde un da tek seferde 2 Şaban 1048 (9 Aralık 1638)'de kuşatma esnasındaki ordunun ihtiyaçları için teslim edilmişti. Yükümlülüğünü eksiksiz yerine getiren bir diğer kaza Uşak'tı. Buradan talep edilen arpa 2 ila 10 Recep 1048 (9-17 Kasım 1638) tarihleri arasında 4 parçada yürüyüş halindeki ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için taşınıp, teslim edilmişti. Diğer kazalarda olduğu gibi Uşak kazasından da un 15-17 Recep 1048 (22-24 Kasım 1638) ve 2 Şaban 1048 (9 Aralık 1638) tarihlerinde 3 seferde orduya ulaştırılmış ve kuşatma esnasında kullanılmıştı. Kütahya'daki diğer kazalara nazaran daha düşük miktarda bir talep olsa da Sirke kazasından talep edilen zahirenin tamamı eksiksiz iletilmişti. Buradan talep edilen arpanın büyük kısmı 21 Recep 1048 (28 Kasım 1638) tarihinde ve geride kalan 3 kilesi ise 21 Şaban 1048 (28 Aralık 1638) tarihinde, un ise 2 Şaban 1048 (9 Aralık 1638) tarihinde teslim edilmişti (MAD 4347, 51-52).

Eşme Kazası'ndan talep edilen nüzul zahiresinin de hemen hemen tamamı aynı tahsil edilmişti. Öyle ki Eşme'den toplanan arpa 20 ve 22 Recep 1048 (27-29 Kasım 1638) tarihlerinde, unun ise 11 kilesi 26 Recep 1048 (3 Aralık 1638) tarihinde orduya ulaştırılmıştı. Alınamayan 0,25 kile içinse 1 kuruş bedel ödenmişti. Bağdat Seferi'nde Kütahya Sancağı'ndan önemli miktarda zahire sağlayan kazalardan biri Dağardı'ydı. Buradan toplanan arpa 3 Recep 1048 ile 23 Recep 1048 (10 Kasım-30 Kasım 1638) tarihi arasında beş parçada, un ise 28 Cemaziyülahir 1048 ile 12 Şaban 1048 (6 Kasım 1638 ile 19 Aralık 1638) arasında yine beş parçada orduya teslim edilmişti. Selendi Kazası nüzul yükümlülüğünü eksiksiz yerine getiren bir başka kazaydı. Bu kazadan toplanan arpa 27 Cemaziyelahir 1048 ila 12 Şaban 1048 (5 Kasım 1638 ile 19 Aralık 1638) tarihleri arasında beş parçada, un ise 20 Recep 1048 (27 Kasım 1638) tarihinde tek seferde orduya ulaştırılmıştı. Kütahya Sancağı'na bağlı kazalardan olup birden fazla defada yükümlü olduğu zahirenin tamamını teslim eden bir diğer kaza Güre'ydi. Güre Kazası'nın arpası 25 Cemaziyelahir 1048 ile 12 Şaban 1048 (3 Kasım 1638 ile 19 Aralık 1638) tarihleri arasında altı ayrı parçada, ordunun yürüyüşü ve kuşatma esnasında orduya ulaştırılmışken, un 20 Recep 1048 ile 25 Şaban 1048 (27 Kasım 1638 ile 1 Ocak 1639) arasında üç ayrı parçada teslim edilmişti (MAD 4347, 52).

Geyikler Kazası da üzerine düşen nüzul zahiresini Bağdat ve yakınlarına eksiksiz göndermişti. Bu çerçevede arpayı 24 Cemaziyelahir 1048 (2 Kasım 1638)'de, unu ise 20 Recep 1048 ila 2 Şaban 1048 (27 Kasım 1638 ile 9 Aralık 1638) tarihlerinde orduya ulaştırmıştı. Dazkırı Kazası da yükümlülüğünün tamamını yerine getirmişti. Öyle ki kazadan toplanan arpayı 28 Cemaziyelahir 1048 (6 Kasım 1638) tarihinde, unu ise üç parçada 2 ve 20 Recep 1048 ile 28 Şaban 1048 (9 ve 27

¹² İlgili tarihlerde ordunun bulunduğu menziller için bkz. Ünal, 2000: 241.

Kasım ile 4 Ocak 1639) tarihlerinde temessük karşılığı teslim edilmişti. Bir diğer yükümlülüğünü eksiksiz yerine getiren kaza Bacı idi. Nitekim buradan toplanan arpa 29 Recep 1048 (6 Aralık 1638) tarihinde, unsa 2 Şaban 1048 (9 Aralık 1638)'de orduya ulaştırılmıştı. Üzerine düşen nüzul vergisini eksiksiz toplayıp, taşıyıp teslim eden bir başka Kütahya Sancağı'nın kazası Homa'ydı. Bu kazadan toplanan arpa 24 Cemaziyelahir 1048 ile 12 Recep 1048 (2 Kasım 1638 ile 19 Kasım 1638) arasında, un 21-28 Recep 1048 (28 Kasım-5 Aralık 1638) tarihlerinde yürüyüş esnasındaki askerlerin iâşesi için kullanılmıştı (MAD 4347, 53).

Kütahya Sancağı'nın en fazla nüzul zahiresi tarh edilen ve eksiksiz tahsil sağlayan kazalarından bir diğeri Simav'dı. Öyle ki Simav'dan istenen arpa 11 parçada 25 Cemaziyelahir 1048 ile 11 Recep 1048 (1 Kasım 1638 ile 18 Kasım 1638) tarihleri arasında, un 5 parçada 23-29 Recep 1048 (30 Kasım-6 Aralık 1638) tarihleri arasında teslim edilmişti. Eğrigöz Kazası yükümlülüğü olan nüzulu en fazla çaba ile nakleden Kütahya kazasıydı. Nitekim 1-29 Recep 1048 8 Kasım-6 Aralık 1638) arasında yükümlü olduğu arpayı 12 parçada, unu 1 Recep 1048 ile 2 Şaban 1048 (8 Kasım-9 Aralık 1638) tarihleri arasında 7 parçada orduya taşımıştı. Son olarak yükümlülüğünü eksiksiz yerine getiren Kütahya Sancağı'nın kazası Kula idi. Kula Kazası'ndan toplanan arpa 19-24 Recep 1048 (26 Kasım-1 Aralık 1638) tarihlerinde, un ise 2 Şaban 1048 (9 Aralık 1638)'de ulaştırılmış ve bu zahireler ordunun iâşesi için kullanılmıştı (MAD 4347, 53).

Bununla beraber, Bağdat Seferi'nde Kütahya Sancağı'nın Banaz, Çakırca ve Tayla maa Osmanili kazalarından nüzul alınmamış, bu kazalar bu seferde nüzulden muaf tutulmuştu. Kaynakta niçin muaf tutulduğu belirtilmemekle birlikte, bu durumun muhtemel nedeni ödeme güçlüğünden dolayı kaza halkının muafiyet talebiydi. Bunun dışında Ezine, Çarşamba, Gököyük ve Honaz kazalarındansa bedel alındığı kaydedilmiş, lakin bedel miktarı belirtilmemişti. Lazkiye (Denizli) kazasına dairse hiçbir bilgi kayıtlı değildi (MAD 4347, 52-53). Buradan hareketle Bağdat Seferi esnasında ordunun yürüyüşüne katkı sağlamak için Kütahya Sancağı'na bağlı kazalardan 7.678 kile zahire toplanmıştı. Nitekim bu miktarın 1.356,75 kilesi undan ve 6.321 kilesi arpadan oluşmaktaydı. Anlaşılan tarh edilen arpanın tamamı toplanmışken unun temininde küçük aksaklıklar yaşanmıştı. Bunun yanında bedel talep edilen kazalardan, bedel alınıp alınmadığı yahut hangi oranda alındığı tespit edilememiştir.

3. Sonuç

IV. Murat'ın Revan ve Bağdat seferleri esnasında sefer bölgesinde yer alan diğer sancak halkı gibi, Kütahya Sancağı'na bağlı tebaa üzerine de birtakım aynî ve nakdî yükümlülükler düşmüştü. Özellikle aynî yerine getirdikleri yükümlülükler sefer organizasyonunun düzgün işlemesi açısından önemli katkılardı. Nitekim sancak, ordunun konakladığı bir kısım menzillerin iâşe organizasyonunda sağladığı aynî katkıyla ilk yükümlülüğünü yerine getirmişti. Bu çerçevede menzil organizasyonu için başta gıda maddeleri olmak üzere talep edilen mühimmatın büyük kısmını menzillere nakledilmişti. Bununla birlikte birbirine yakın zaman diliminde gerçekleşen Revan ve Bağdat seferlerinin menzil organizasyonlarında Kütahya Sancağı'nın katkısı birbirinin kopyası şeklinde gerçekleşmemişti. Nitekim mühimmat talep edilen menzil noktalarında birtakım değişiklikler mevcuttu. Kütahya Sancağı'na bağlı kazalardan hem Bağdat hem de Revan seferlerinde Seyitgazi, İshaklı, Bolvadin, Bardakçı, Han-ı Hüsrev Paşa menzillerine zahire nakledilmişti. Lakin bu menzil noktalarına ilave olarak, Revan Seferi'nde Akviran menziline iâşe maddesi sevk edilmişti. Bununla birlikte Revan ve Bağdat seferlerinde menzil noktalarından ziyade, Kütahya Sancağı'nın kazalarının mühimmat göndermekle yükümlülük üstlendiği menziller değişmişti. Öyle ki Revan ve Bağdat seferlerinde Kütahya, Tavşanlı ve Bacı kazaları dışında Kütahya'nın her bir kazası farklı menzillere zahire sevk etmişti. Bu durumun en basit açıklaması kazalardan menziller için istenen zahirenin, daimi bir menzil organizasyonunun planlanmış bir parçası olmaması, başka bir ifadeyle seferin ihtiyaçlarına göre planlamanın o anın koşullarıyla belirlenmiş olmasıydı.

Kütahya Sancağı'nın Revan ve Bağdat seferlerinin menzil organizasyonuna katkısı esnasında, talep edilen zahirenin miktarında da benzer bir durum görülmekteydi. Kayıtların ortaya konulmasından anlaşıldığı üzere, Revan Seferi'ne göre Bağdat Seferi'nde hemen hemen her kalemde daha fazla zahire tedarik edilmişti. Bu artış özellikle temel ihtiyaç maddeleri olan arpa, un ve ekmekte daha bariz bir şekilde kendini göstermişti. Her ne kadar Kütahya sancağından menzil organizasyonu için bir mükellefiyet kapsamında iâşe maddesi talep edilmiş olsa da bu mükellefiyetin belli oranlarla sabitlenmediğini işaret etmekteydi. Bu durum yine menzil organizasyonundaki yükümlülüğün ihtiyaçlar mukabilinde şekillendiğinin bir başka göstergesiydi.

Kütahya Sancağı halkının menzil organizasyonu çerçevesinde sefere katkısı daha çok ordunun Kütahya Sancağı'na yakın yerlerde iâşesine katkısı şeklinde vuku bulmuştu. Bunun yanında daha meşakkatli katkıları da mevcuttu. Öyle ki Kütahya Sancağı halkı bu iki seferin ana hedefi olan Revan ve Bağdat kalelerinin kuşatılması ve sonraki süreçte de yükümlülükler üstlenmişti. Bu yükümlülükler yine ordunun iâşesini temin etmek adına un ve arpadan oluşan aynî nüzul vasıtasıyla sağladıkları temel iâşe maddeleriyle yerine getirilmişti. Seferler esnasında Kütahya tebaasının üstlendiği bu yükümlülüğü menzil organizasyonuna göre farklılaştıran temel hususa mesafeydi. Gerek Revan gerekse Bağdat seferlerinde nüzul yükümlülüğü kapsamında oldukça uzak mesafelere zahire nakledilmişti. Bunun yanında her iki sefer kıyaslandığında, menzil organizasyonuna katkı sürecinde olduğu gibi, aynî nüzul kapsamında sağlanan destek esnasında da birtakım farklılıklar mevcuttu. Öyle ki Revan Seferi'nde Bağdat Seferi'ne nazaran biraz daha fazla zahire toplanmış, toplanamayan aynî zahire yerine de nakdî bedel alınmıştı. Bağdat Seferi'nde bazı kazalar bu yükümlülüğün muaf tutulmuştu. Anlaşılan ardı ardına gelen seferler kısmî de olsa Kütahya'ya bağlı bazı kazalarda yükümlülüğün yerine getirilmesi hususunda sıkıntılara neden olmuştu.

Yaşanan tüm bu küçük aksaklıklara rağmen Revan ve Bağdat seferlerinde Kütahya Sancağı halkı, dönemin koşulları ve reyanın savaşa katkısı çerçevesinde, üzerine düşen yükümlülükleri büyük ölçüde yerine getirmişti. Anlaşılacağı üzere Revan ve Bağdat seferlerinin başarılı sonuçlanmasının sebeplerinden birisi Kütahya Sancağı gibi bölgedeki reyanın organizasyonlar dâhilinde yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirmesiydi.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

Osmanlı Arşivi (BOA)

Bab-1 Defteri, Mevkufat Kalemi Dosya Tasnifi (D.MKF), 4/101.

Maliyeden Müdevver Defterleri (MAD) 4443, MAD 4347.

Kamil Kepeci Defterleri (KK) 2583.

Bâb-1 Defteri, Mevkufat Kalemi Defterleri (D.MKF.d) 27447.

Tetkik Eserler

Gökbilgin, T. (1987). Kütahya. MEB *İslam Ansiklopedisi* içinde (C.6, ss. 1118-1126). İstanbul: MEB Yayınları.

Güçer, L. (1964). *XVI-XVII asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda hububat meselesi ve hububattan alınan vergiler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.

İnalçık, H.(2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal ve ekonomik tarihi (1300-1600)* (H. Berktaş, Çev.). (Cilt I). İstanbul: Eren Yayıncılık.

- Kallek, C. (2002). Kile. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 25, ss. 568-571). Ankara: TDVİAM.
- Küpelı, Ö. (2014). *Osmanlı-Safevi münasebetleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Polat, S. (2013). Osmanlı taşrasında bir celali yıkımının izleri: Taviil Halil'in Kütahya (kazaları) baskını ve sosyo-ekonomik yansımaları. *Gazi Akademik Bakış*, 6(12), 35-50.
- Polat, S. (2015). *IV. Murat'ın Revan seferi organizasyonu ve stratejisi*. Ankara: ATASE Yayınları.
- Polat, S. (2018). Osmanlı Devleti'nde nüzul vergisinin teşkili ve gelişimi: XVI-XVII. yüzyıllarda Osmanlı ekonomisini nüzul vergisi üzerinden değerlendirmek. *Belleten*, LXXXII(295), 829-862.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1932). *Kütahya şehri*. İstanbul: İstanbul Devlet Matbaası Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1987). Germiyanogulları. *MEB İslam Ansiklopedisi* içinde (C.4, ss. 767-770.) İstanbul: MEB Yayınları.
- Ünal, T. (2001). *IV. Murat ve Bağdat seferi*. İstanbul: Berikan Yayınları.
- Varlık, M. Ç. (1974). *Germiyan-oğulları tarihi*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Varlık, M. Ç. (1987). XVI. yüzyıl Osmanlı idari teşkilatında Kütahya. *Marmara Üniversitesi Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2, 201-239.
- Yans, K. (1977). *IV. Murad devrinde Osmanlı-Safevî münasebetleri*. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Kürsüsü, İstanbul.
- Yıldız, H. D. (1982-1983). Kütahya'nın tarihçesi. O. Aslanapa (Ed.), *Atatürk'ün doğumunun 100 yılına armağan Kütahya* içinde (ss. 35-51). İstanbul: Formül Matbaası.